

РЕЦЕНЗИЯ

За преподавателската и научно-изследователската дейност на доц. д-р Дияна Петкова Петкова, участник в конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“: Област на висше образование 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Интеркултурна комуникация), за нуждите на катедра „Комуникация, връзки с обществеността и реклама“, ФЖМК, СУ „Св. Климент Охридски“, обявен в „Държавен вестник“ бр.55/28.06.2024 г.

1. Данни за конкурса

Конкурсът за избор на професор е обявен за нуждите на Катедра „Комуникация, връзки с обществеността и реклама“ във Факултета по журналистика и масови комуникации в СУ „Св. Климент Охридски“, в която Дияна Петкова е доцент от 9.01.2014 г. до днес и ръководител катедра от 2021 г. Участвах с отзив на заседанието на катедрата на 24.04.2024 г., на което бе представена най-новата нейна книга „Религиозност, идентичност и постмодерност: изследвания по интеркултурна комуникация и съпоставителна народопсихология“, УИ „Св. Климент Охридски“, 2024 г. Решението за професорски конкурс е взето след това от КС и ФС.

От всички представени документи виждам, че конкурсът и процедурата съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, както и, че кандидатката покрива наукометричните изисквания.

2. Данни за кандидата

Познавам доц.д-р Дияна Петкова от 2005 г., когато тя участва като млад асистент заедно с проф. Минчо Драганов на организираната в периода на моето деканство във Философския факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ научна конференция „Народопсихология и глобализация“, от която излезе хубав сборник. Срещали сме се и по други

конференции, преглеждал съм нейни публикации. Тя бързо се изгради като сериозен и задълбочен изследовател в областите на интеркултурната комуникация, сравнителната народопсихология и изследването на глобалните процеси.

Дияна Петкова бързо е извървяла стъпките след защита на докторската до главен асистент и хабилизация, и както се вижда от публикационната активност този растеж е напълно заслужен. От 2014 г. е доцент по журналистика (народопсихология). Била е зам.декан на ФЖМК на СУ „Св. Климент Охридски“ по научната и проектната дейност, а от 2021 г. до днес е ръководител на Катедра „Комуникация, връзки с обществеността и реклама“.

Има респектираща научна биография с огромен брой публикации, множество специализации като гост-лектор и гост-изследовател по международни проекти и Програма „Еразъм“, има международни отличия, награди и стипендии. Участник и ръководител в много международни проекти, участник и организатор на редица международни конференции.

3.Описание на научните трудове

За оценка и участие в конкурса за професор доц.д-р Дияна Петкова е представила 22 публикации, които дават основание да ѝ се признаят като наукометрични показатели 100 т. за хабилизационен труд и 260 за статии и доклади и глава в колективна монография.

Хабилизационният труд е монографията „Религиозност, идентичност и постмодерност. Изследвания по интеркултурна комуникация и съпоставителна народопсихология.“ София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2024, ISBN: 978-954-07-5935-7, 288 стр. В нея е изследвана религиозността като социалнопсихичен и комуникационен феномен и на основата на сравнителен анализ на народопсихологическите

особености на населението на четири страни (България, Индия, Япония, Еквадор) са проучени основните трансформации на идентичността в посмодерната епоха.

Предложени са и две статии с импакт фактор/ранг. В първата се разглежда социално-психологическия феномен на слуховете по време на глобалната пандемия Ковид-19 2020-2022 г. Изведени са фактори, които обуславят дълготрайността на поддържането на погершни схващания и слухове в ситуации на кризи. Във втората са анализирани свободата на словото и демократичните ценности в дигиталната епоха. Защитена е тезата, че политическите и социалните процеси в дадена страна са предопределени от културните ценности, дълбоко вкоренени в колективното съзнание. Изследването показва, че има особена взаимосвързка между културните ценности и свободата на словото.

В останалите статии под номера от 4 до 21 в списъка на публикациите са анализирани различни теми. Продължена е тази за ролята на слуховете и конспиративните теории в ситуации на криза. Има статии за националния имидж в условията на пандемията, за културната памет. Бих отличил статиите от 12 до 21, в които са изследвани теми и проблеми, разгледани по-широко в монографията – ролята на религиозността в глобалната епоха, културната и националната идентичност и културните дистанции, националния имидж на българите, японците, еквадорците, сравнителни изследвания между различни култури. Забележително е, че в повечето изследвания се разглеждат култури, които твърде малко са анализирани в сравнителни изследвания.

В публикуваната глава от колективна монография („Модели на религиозни идентичности в постмодерността“, В: Петкова, Дияна, съст. Религиозните идентичности в постмодерния свят: интеркултурни и комуникационни аспекти“, София: Университетско издателство "Св.

Климент Охридски" ISBN: 978-954-07-5043-9, с. 13-46) са изведени ключови теми и проблеми от хабилитационния труд.

4. Научни приноси

Определено може да се твърди, че съдържанието на научната продукция на доц. д-р Дияна Петкова се вписва изцяло в тематиката на конкурса и съответства на съвременното равнище на знанията в областите на интеркултурната комуникация и сравнителната народопсихология. Нейните научни приноси могат да се разглеждат като открояване на нови аспекти в приложенията на теориите за интеркултурната комуникация, културните модели и за националната идентичност, разбиранията за ролята на религиозността в глобалната епоха и народопсихологическите изследвания в сравнителен план.

Първият тематичен кръг, свързан с приноси и иновационни постижения на Дияна Петкова се отнася до интеркултурните сравнителни изследвания между две и повече култури. Тя участва със статията „*Communication Modes, Eastern European*“ в „*The International Encyclopedia of Intercultural Communication*“, представяйки комуникационни модели в източно-европейските страни (2017-2018 г.).

В хабилитационния труд са представени съпоставителни интеркултурни проучвания на народопсихологически и културни особености на хората от четири страни – България, Япония, Индия и Еквадор. Съществуват малко на брой сравнителни публикации с изследвания и сравнения българо-латиноамерикански, българо-японски или съпоставка на всички тези култури.

В статията „*Silenced Voices and Speaking Up: a Case Study of Romani People in Europe*“, публикувана в *Journal of Silence Studies in Education*, 2021, е осъществено изследване на ромите в българската и финландската

култури. В други две статии „Religiosity and Perceptions of Life and Death among Bulgarians and Indians: A Cross-cultural Study“ (2019) и „Death, After-Life and Rebirth: Cultural transfusion of Ideas“ (2018) се разглеждат перцепциите на българите и индийците за такива явления като „религиозност“, „смърт“ и „живот след смъртта“. Очертани са принципните различия в културните нагласи на българи и индийци, както и все по-голямото сближаване между културите в глобалната епоха. В статията „Beyond Silence. A Cross-Cultural Comparison between Finnish Quietude and Japanese Tranquility“ е осъществено изследване в сравнителен план на финландските и японските културни особености.

Вторият кръг научни приноси може да бъде свързан с актуалната тема за културната идентичност. Една от идеологичните заблуди, прокарвана покрай анализите на глобализацията, бе замяната на социалната и националната идентичност с някакъв друг тип, например полова, политическа, духовна. Дияна Петкова изключително убедително се противопоставя на тази гледна точка. Тя показва необходимата и съществена връзка между религиозната и културната идентичност и националните особености. Петкова уверено защитава прокарания в по-ранни нейни изследвания интегративен модел на идентичността, според който тя трябва да се разглежда на идентичностно и на общностно ниво. В монографията тези идеи са доразвити с хипотезата, че самата колективна (общностна) идентичност от своя страна също може да се изследва на нивото на индивида и на нивото на групата или колектива. С други думи, идентичността на групата не е механичен сбор, произведен от индивидуалните принадлежности и съзнания, но може да се определи като мета-идентичност, или като сложна социо-културна структура със свое собствено и независимо съществуване.

В монографията е обосновано възраждането на религиозното самосъзнание и са разкрити четири модели на религиозност, свързани с националните особености съответно на Еквадор, Индия, Япония и България. От различните подходи към идентичността е направен избор в полза на нейното дефиниране едновременно като дискурс и като конструкт, но се подчертава, че и двата подхода се концентрират върху образа на общността, който се генерира в съзнанието чрез слово и текст. Обоснована е тезата, че културната идентичност трябва да се разглежда не само като социална реалност, но и като комуникация и израз на тази реалност, която може да бъде принципно различна не само в различните общности, но и при всеки отделен индивид. В монографията е изведено заключение, че дискурсът на идентичността е сложен феномен, в който се преплитат множество фактори – конкретен комуникационен контекст и събития, ценности и нагласи в общността, колективна самооценка, културна памет и отношение към миналото.

Компонентите на религиозната идентичност са изведени в пет основни, широки и обобщени, категории. Това са философско-идеологическата доктрина, в която се включват идеи, образи, митове, наративи и символи на дадената религиозна общност; ритуалните действия – от най-опростените до най-сложните ритуали; нравствено-етичната система и специфичния ценностен кодекс; пространствено-времевите измерения. Петият елемент е религиозната вяра, която може да се обозначи като набожност или религиозност. В монографията е проведено структурно и функционално изследване на културната и в частност на религиозната идентичност.

Третият тематичен кръг постижения са приноси за изследване на религиозността в контекста на постмодерността. Извежда се тезата, че религиозността е комплексен социалнопсихичен феномен, който може да

се разглежда многопластово в различни ракурси - като елемент на идентичността, черта на характера, ценност, нагласа и светоглед, но и като самостоятелна структура от представи и чувства за свръхестественото и трансценденталното. Постмодерната епоха се интерпретира в духа на Лиотар като „край на големите разкази“, залез на универсалните модели и ценности. За мен особен интерес представлява интерпретацията на Дияна Петкова на възраждането на религията в постмодерността. На основа на проведени проучвания за ценностите се извежда теза за корелацията между религиозност, от една страна, и силата на индивидуализма / колективизма. В монографията са противопоставени противоположни гледни точки за секуларизацията и десекуларизацията в съвременния свят. Изведена е тезата, че за установяване на интеркултурен диалог секуларизацията може да се окаже един от най-важните фактори в съвременното общество.

Сред най-значимите е четвъртият кръг от постижения са приноси, насочени към прилагане на теорията за културните модели в интеркултурната комуникация и за очертаване на културни модели в съпоставителен план. Въз основа на съпоставителните проучвания в четири страни (Индия, България, Еквадор и Япония) са очертани четири културни модела – модел на традиционната религиозност (Еквадор), модел на съпротивата, при който религиозността се превръща в инструмент за индивидуално и колективно самоутвърждение (Индия), отворен модел (България) и модела на Япония, при която имаме пълен синтез на религиозни идеи, традиции и ритуали, където дори съществува отказ да се припознаят каквито и да било различия между отделните компоненти. Теорията за културните модели се оказва успешна основа за основа за очертаване на различни модели култури и религиозност в съпоставителен план.

Не по-малко значими са и приносите на доц. Дияна Петкова към методологичните изследвания на интеркултурната комуникация. Обосновано е заключението за невъзможността да се създаде една и съща анкетна карта за информантите във всяка страна. Това е масова практика в интеркултурните изследвания на различни страни, която по мнение на авторката следва да бъде прекратена.

Може да се говори и за приноси по посока на западноцентристкия или европоцентристки подход в интеркултурната комуникация и изследвания. В изследванията се представят две перспективи за религията и духовността – западната и японската. Акцентира се върху факта, че в Европа хората могат открито да обсъждат философски гледни точки и доктринални различия между религиозните традиции, както и да привеждат редица рационални аргументи относно следването или неследването на определена деноминация.

Склонен съм да се съглася и с изведените от доц. д-р Дияна Петкова приноси в изследването на психологията на комуникацията и медийната култура. В няколко статии тя изследва слуховете и различни аспекти на дезинформацията в ситуации на криза. Теориите на конспирацията се превръщат в ядрото на пупулизма в политическата комуникация в епохата на Ковид-19. Към това мога да прибавя и статиите на кандидатката с приносни идеи върху медийната култура и свободата на словото.

По отношение на нейните приноси към изучаване на изкуствения интелект и комуникацията, отбелязвам, че според статия от 2023 г. тя води от „революция в комуникацията до фолклоризация на дигиталната постмодерност“. Развита е оптимистичната теза, че навлизането на изкуствения интелект води до необходимост от корекция в традиционните комуникационни теории.

Отбелязвам и приносите на кандидатката в изследването на мълчанието като културен и социален феномен. Това е направено на основата на проучването на мястото му в японската култура.

В няколко статии е изследван националният имидж и нагласите и перцепциите по отношение на някои национални групи. Положителен е изводът, че в резултат на ограниченията при пандемията се засилва фрагментацията и диверсификацията на глобалното общество. Това е път към преодоляване на глобалистките митове, към което са направени редица крачки в монографията и предложените статии.

Единствената критична бележка, която бих отпратил е свързана с несъгласието ми днешната епоха да се разглежда като постмодерна. Може би с разпадането на очакванията от глобализацията е по-добре да се интерпретира като „след-постмодерна“? Интересно би ми било да чуя мнението на доц. Дияна Петкова по повод на това.

Обединяващо във всички тези области на научни постижения е обръщането към различни аспекти на интеркултурната комуникация и намирането на общи точки за съпоставителен анализ на религиозността, на културната и духовната идентичност в теорията за културните модели и други съвременни подходи, които са приложени към нови, неизследвани достатъчно явления, страни и народи.

Накрая на частта за научните постижения, бих искал да отбележа като изцяло позитивен факт огромния брой цитирания на работите на доц. Дияна Петкова в реферирани издания, в монографии и сборници, които общо й носят 1000 точки. Това показва високата оценка за нейната научна работа и постижения от българската и чуждата професионална общност.

5. Преподавателска работа

За преподавателската работа на доц. д-р Дияна Петкова мога да съдя по нейните многобройни преподавателски визити по Програма „Еразъм плюс“, отразени в автобиографията. От работата ѝ по проекти и публикациите виждам, че тя се опитва да обвърже изследователската с преподавателската работа и го прави успешно.

6. Заключение

Постиженията на кандидата за академичната длъжност „професор“ напълно отговарят на изискванията на закона и на съвременното равнище на научното знание в областта на науките за обществените комуникации (интеркултурна комуникация и съпоставителна народопсихология). В заключение бих искал да изразя своето изключително положително отношение към научните приноси и преподавателската дейност на доц. д-р Дияна Петкова Петкова, което ми дава основание да гласувам положително за избирането му за академичната длъжност „професор“ в професионалното направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки (Интеркултурна комуникация)“.

08.11.2024 г.

ПОДПИС:

(проф. дн Вихрен Янакиев Бузов,

Философски факултет, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“)